

Pažvelkime už daržo ribų. Fenologija.

Ateinant pavasariui daržininkai mėgėjai jau sėja augalus ir prižiūri daigus, o atšilus orams skuba darbuotis daržuose. Miesto daržininkai ne išimtis. Viską pranokstantys pavasariinių jėgų vedini sėjimo ir sodinimo užmojai daržininką maloniai prikausto prie augalų ir lysvių ir net yra tikimybė, kad laisvalaikio užsiėmimas gali tapti dideliu darbu. Bet turime nepamiršti pakelti galvą ir stebėti aplinką bei supančią gamtą. Juk gamtoje slypi ženklai, kurie mums pasako, kada ir kokius darbus atlikti.

Fenologija – tai mokslo šaka tiriant kasmet pasikartojančius sezoninius gamtos reiškinius. Žmogus, gyvendamas gamtinėje aplinkoje, bėgant metams stebėjo įvairius procesus ir reiškinius nuo kurių priklausė jo būtis. Jis pavasarį ir vasarą, rudenį ir žiemą matė daugybę kasmet pasikartojančių būdingų reiškinių ir jų tarpusavio susietumą. Sezoninio gyvosios gamtos vystymosi dėsninumų žinojimas yra labai svarbus žmogaus ūkinei veiklai, įskaitant ir daržininkystei. Taip yra, nes daugelio sezoninių darbų optimalūs terminai nesutampa nei su astronominių, nei kalendorinių metų pastoviomis datomis, tad pagal šiuos kalendorius ūkio darbų datos kasmet keičiasi.

Augalijos vystymasis labai jautrus Saulės šviesos, šilumos, drėgmės kaitai per metus, todėl tai yra ženkliai geresnis metų gamtinės raidos rodmuo, nei orų ar temperatūrų daugiamečiai stebėjimų vidurkiai. Pvz. ankstyvo pavasario pradžios ženklas – tai lazdyno sužydėjimas. Kiti po to sekantys vėlesni pavasario ženklai yra šalpusnio pražydimas, baltažiedės plukės sužydėjimas, blindės sužydėjimas, ievos sužaliavimas, pienių pražydimas, ievų pražydimas, alyvos pražydimas ir kt. Taip pat svarbūs su gyvūnais, daugiausiai paukščiais, susiję fenoindikatoriai, kaip vieversio parskridimas, rodantis žiemos pabaigą. Vėlesni: kikelio sugrįžimas, gandro grįžimas, varlių, rupūžių nerštas, pirmoji volungės giesmė, kregždės parskridimas.

Šie ženklai mums parodo, kada sėti ar sodinti įvairias daržoves savo darže. Pvz. burokėliai sėjami kregždei parlėkus ir ievai sužaliavus; pastarnokai/ morkos sėjamos anksti – parlėkus kikeliui ir sužydus šalpusniui; pupelės sėjamos alyvai pražydus ir kt. Fenologinių reiškinių stebėjimas ir vadovavimasis jais leis mums veikti pagal rėdos ratą, darbus darže atlikti tinkamu metu, daryti mažiau klaidų bei geriau pažinti gamtą. Fenologinių reiškinių lentelę rasite žemiau, priede.

Parengė Gražvydas Jegelevičius, Gamtinės žemdirbystės institutas, 2020.

Parengta pagal:

- G.Visockiene „Jaunajam daržininkui“, Kaunas „Šviesa“, 1989.
- Tomkus J. Miežonys. – Kaišiadorys: Kaišiadorių muziejus, 2010. – P. 34-47.
http://www.kaisiadoriumuziejus.lt/enciklopedija/index.php?title=Fenologiniai_reiskiniai

Priedas – Dažovių sėja ir sodinimas pagal fenoidikatorius

Augalo pavadinimas	Gyvosios gamtos fenogairės		Pastabos
	Gyviai	Augalai	
Aguona	Dilgėlinis drugys skraido	Šalpusniui sužydus	
Agurkai		Alyvoms sužydus	Prastesniais metais neapsimoka sėti anksčiau, o geriau sėklą sudaiginti ir tuo paskubinti dygimą
Arbūzai	Pirmasis volungės švilpimas	1. Alyvoms sužydus 2. Ievai sužydus	1. Jeigu sodinami daigai 2. Šiltoje vietoje galima sėti, ievai pražydus
Burokėliai	Kregždei parlėkus	Ievai sužaliavus	Mirkyta sėkla, o sausą sėklą galima sėti kiek anksčiau
Česnakas	Kregždei parlėkus	Ievai sužaliavus	Sodinama skiltelėmis
Krapai	Kikiliui parlėkus	Labai anksti pavasarį arba prieš žiemą	Sėjant vėliau, ypač rauginimui su agurkais, reikia sėti pavasario pabaigoje (sudaigintą sėklą)
Morkos	Kikiliui parlėkus	1. Šalpusniui sužydus 2. Jazminui sužydus	
Pastarnokai	Kikiliui parlėkus	Šalpusniui sužydus, bet ne vėliau kaip ievai sužaliavus	Pasėti vėliau kaip ieva sužaliuoja, labai nukenčia nuo kenkėjų
Pomidorai		1. Alyvoms sužydus 2. Erškėčiui sužydus	1. Geras metais ar apsaugotoje vietoje 2. Masinis sodinimas lauke
Petražolės	Kikiliui parlėkus	Labai anksti pavasarį; galima sėti ir prieš žiemą	Petražolėms sudygti reikia juodžemio dirvos ir kintančios temperatūros
Porai (daigai)		Ievai sužydus	Gerais metais galima sodinti kiek anksčiau
Pupelės	Pirmasis volungės švilpimas	1. Alyvoms sužydus 2. Ievai sužydus	
Pupos	Kregždei parlėkus	Ievai sužaliavus	
Ridikai	Gandruvi sugrįžus	1. Šalpusniui sužydus 2. Raugėi sužydus	
Ridikėliai	Gandruvi sugrįžus	1. nuo šalpusnio sužydimo 2. nuo pirmųjų tinkamų valgiui obuolių atsiradimo (rudeniop)	
Ropės	Gandruvi grįžus	1. Šalpusniui sužydus 2. Dirvinei raugėi sužydus	Ropės sėjamos šiuo metu apsaugai nuo spragių
Salotos (daigai)		Ievai sužaliavus ir vėliau	Sėklą sėti galima bet kuriuo laiku, net ir prieš žiemą
Svogūnai	Kregždei parlėkus	1. Nuo ievos sužaliavimo 2. Anksti pavasarį	1. Jeigu sodinami daigai ar sėjinukai 2. Jeigu sėkla sėjama į dirvą, pasėlis retinamas
Žirniai		Savaitei po šalpusnio sužydimo	Gerais metais galima sėti ir anksčiau
Braškių daigų sodinimas		1. Baltažidei plukei sužydus 2. Bruknių uogų sezonui prasidėjus	Baigti sodinti iki kaštonų vaisių kritimo pradžios
Vaismedžių sodinimas	Kikiliui parlėkus	1. Nuo šalpusnio sužydimo 2. Nuo to laiko kai medeliai pasiruošę poilsiui (lapai lengvai nubraukiami)	1. Pavasarį baigiama sodinti, kai medeliai jau ruošiasi sprogti, praktiškai iki sužaliuoja ieva 2. Baigiama likus 2 savaitėms iki kūdros užšalimo
Uogakrūmių sodinimas	Varlės kurkulus leidžia	1. Žalčialunkiui sužydus 2. Rudenį: kaštonams pradedant gelsti	Avietes sodinti vėliau nei kaštonams numetus lapus jau rizikinga, nes jos dažnai nuo peršalimo apserga mozaika. Agrastai ir serbentai ištvėringesni, todėl juos galima sodinti iki lapkričio vidurio.